

ЛЕКСИКОГРАФІЯ: МІЖ РЕМЕСЛОМ І НАУКОЮ

У статті проаналізовано проблему визначення статусу лексикографії в різних лінгвістичних традиціях. Зроблено спробу впровадити в науковий обіг українського мовознавства дихотомію лексикографія - металексикографія. Окреслено причини й обґрунтовано доцільність розмежування практики лексикографії та теорії лексикографії, чи металексикографії.

В українському мовознавстві прийнято трактувати лексикографію як розділ мовознавства, до компетенції якого належить створення словників і опрацювання їхніх теоретичних засад та який тісно пов'язаний із лексикологією. Фактично наша мовознавча традиція ніколи експліцитно не ставила питання про статус лексикографії. Тобто не йшлося про те, є лексикографія теоретичною або практичною галуззю знань чи взагалі окремою галуззю. Не кажучи вже про таке питання, як: «лексикографія - наука чи ремесло?».

Пропозиція осмислення лексикографії під таким кутом зору - наука чи ремесло або, навпаки, ремесло чи наука - мотивована кількома чинниками. По-перше, впродовж ХХ ст. українське словникарство пройшло довгий і неоднозначний шлях підйомів і спадів. По-друге, створено чимало словників різного типу та різної якості. По-третє, написано чимало статей, присвячених різним теоретичним проблемам лексикографії, починаючи від передмов до словників і закінчуючи монографіями. І, по-четверте, виокремилася словникова видавнича справа, що має чітку комерційну зорієнтованість. Усі ці процеси та їхні результати спричинили потребу переосмислення і статусу, і місця лексикографії, переструктурування лексикографії, її нового наповнення, появи нових завдань і методів тощо.

Залишаючи поза увагою названі тенденції та процеси, українська лексикографія ризикує залишитися винятково у площині практичної лексикографії, чи словникарства у *sensu stricto*. Тобто існувати в межах вузького коридора укладан-

ня словника традиційної моделі, виробленої до середини ХХ ст., головню використовуючи компілятивний метод, й історичного опису словників української мови, що категорично не відповідає вимогам часу.

Послугуючись сучасними лінгвістичними студіями, виділимо дві основні тенденції позиціонування лексикографії, у різний спосіб репрезентовані радянською російською та польською лінгвістичною наукою.

Радянське мовознавство вперше сформулювало питання лексикографічної теорії у 1939 р. Зробив це Л. Щерба у своїй доповіді «*Опыт общей теории лексикографии*», виголошеній на засіданні Відділення літератури і мови АН СРСР, згодом розширеній та опублікованій у виданні «*Языковая система и речевая деятельность*» [1, 265-304]. Свою доповідь Л. Щерба розпочав з такої тези: «хоча людство дуже давно почало укладати словники, однак якоїсь загальної лексикографічної теорії, очевидно, не існує ще й по сьогодні» [1, 265]. І за відсутності загальної теорії лексикографії вчений робить спробу намітити деякі основи майбутньої теорії. Послугуючись термінологією радянської доби, Л. Щерба свій «план виконав і перевиконав». Учений не лише намітив, як планував, основи майбутньої теорії лексикографії, а й визначив розвиток радянської теоретичної лексикографії на все ХХ ст.

Передовсім Л. Щерба окреслив коло завдань теоретичної лексикографії: а) типологія словників; б) природа слова, його значення і вживання, його зв'язки з іншими словами тієї ж мови, «зв'язки яким (зв'язкам. - О. Д.-К.) лексика кожної

¹ Див. *Українська мова: Енциклопедія*. - К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. - С. 296.

мови у кожний конкретний момент часу творить систему»; в) побудова словникової статті, виходячи з семантичного, граматичного і стилістичного аналізу слова [1, 265]. Очевидно, що йдеться головню про теорію словника: його типологічне осмислення, з'ясування семантики слова (*природа слова, його значення і вживання, його зв'язки з іншими словами тієї ж мови*) під кутом зору словникового опису і, врешті, формулювання засад і створення моделі такого опису (*побудова словникової статті, виходячи з семантичного, граматичного і стилістичного аналізу слова*) залежно від типу словника. Учений слушно почав з типологічного аналізу словника, оскільки власне типологічні параметри конкретного словника накладають найбільше вимог на засади лексикографування кожного конкретного слова, і блискуче розробив етюд¹, присвячений типології словників, запропонувавши шість типологічних словникових опозицій, чи, за термінологією автора, «протиположених»: 1) словник академічного типу - словник-довідник; 2) енциклопедичний - загальний словник; 3) тезаурус - звичайний (тлумачний або перекладний) словник; 4) звичайний (тлумачний або перекладний) словник - ідеологічний словник; 5) тлумачний словник - перекладний словник і 6) неісторичний словник - історичний словник [1, 265-304].

Завдання типологічного осмислення словників мови виявилось настільки продуктивним, що, починаючи від Л. Щерби (1940), принаймні у радянському, а згодом і російському мовознавстві з'явилося понад двадцять сім різних словникових типологій, вибірково: О. Реформатського (1967), В. Кодухова (1979), Д. Розенталя (1985, 1987), В. Андрущенко (1986), В. Гака (1990), П. Денисова (1993), В. Морковкіна (1994) та ін.

Після Л. Щерби до проблем лексикографічної теорії звернувся В. Виноградов. Останній деталізував завдання теорії лексикографії шляхом визначення кола її основних питань: «проблема омонімії, проблема фразеологічних сполучень слів, проблема структурних типів і різновидів значень слова, система словотворення в її внутрішніх зв'язках, чітке уявлення про всю розгалужену мережу зв'язків і відношень граматичних форм і додаткових лексичних значень...» [2, 264]. Визначаючи у такий спосіб коло основних завдань теорії лексикографії, учений передбачає вихід лексикографії за межі лексикології (*проблема структурних типів і різновидів значень слова; система словотворення в її внутрішніх зв'язках; зв'язки і відношення граматичних форм*). Але на практиці вихід лексикографії

з лона лексикології, зокрема в українському мовознавстві, триває ще й зараз.

Таким чином, Л. Щерба й В. Виноградов однозначно висловилися за теорію лексикографії. Проте впродовж другої половини ХХ ст., а подекуди й на початку ХХІ ст. немає однозначної відповіді на запитання: лексикографія - це теоретична самостійна дисципліна чи прикладна галузь лексикології?

У радянському російському мовознавстві існують різні погляди, думки «за» і «проти» теоретичного vs. практичного характеру лексикографії, наприклад: «лексикографія як наукова дисципліна має, без сумніву, комплексний характер: її історико-філологічний аспект виявляє постійне зацікавлення типологією словників та їхнім зв'язком з культурою, її гносеологічний аспект обумовлений суттю словників як способу організації і подання знань, нагромаджених суспільством, її семантико-лексикологічний аспект пов'язаний з узагальненням словникових даних у контексті моделювання плану змісту мови. Але все-таки визначальною рисою лексикографії є її *прикладна орієнтованість...*» [3, 9]; «лексикографія й етимологія - пов'язані одна з одною галузі лінгвістичної *теорії і практики*» [4, 207]; «лексикографія - це наука, головним завданням якої є вироблення принципів словникового подання лексики. Але лексикографією також називають і процес створення словників, і сукупність словників, пов'язаних з тією або іншою національною традицією, тим чи тим часовим проміжком. [...] Тому науку про принципи словникової справи ще називають *теоретичною лексикографією*, а її застосування - *практичною*» [5, 5].

Щодо статусу лексикографії у радянському російському мовознавстві на окремий коментар заслуговують думки П. Денисова, який однозначно виловлюється «за» теоретичність і самостійність лексикографії. Згідно з П. Денисовим теоретична лексикографія узагальнює всю словникарську практику в діячності й має власний предмет, методи і концептуальний апарат, що, по-перше, робить її самостійною, а по-друге, детермінує як науку: «теорія лексикографії - це теорія адекватного тлумачення, експліцитного опису і конструктивного подання всього словникового складу мови або його репрезентативної частини» [6, 19]. І, власне, таким визначенням, крім предмета, методу й апарату, вчений окреслює також і завдання теоретичної лексикографії. Проте не обмежує себе тільки цим. П. Денисов у цитованій праці з'ясовує ще й структуру теорії лексикографії, яка, на його думку, має складатися з типології словників (очевидний вплив

¹ Л. Щерба встиг розробити тільки цей один етюд.

традиції. - О. Д.-К.) і теорії семантизації, під якою він розуміє «інтерпретацію і демонстрацію значень» [6, 19].

Лексикографічну інтерпретацію і демонстрацію значень П. Денисов тісно пов'язує з моделлю словникової статті: «конструктивне подання результатів лексикографічних інтерпретацій і описів передбачає розроблення структури (формату) словникової статті, її розділів, рубрик і позицій семіотичного оформлення (цифри, шрифти, абзаци, схеми, умовні позначення, ремарки, примітки тощо)» [6, 19]. Таким чином, на модель мікроструктури словника впливає не лише типологія словника, а й принципи, процедура семантизації лексикографованої одиниці і, відповідно, опис, подання результатів семантизації.

Якщо комплекс попередніх роздумів П. Денисова так чи так лежить у площині швидше теорії словника, то далі йдеться про власне загальну теорію лексикографії. Учений визначає об'єкт лексикографії: «теорія лексикографії має свої ідеалізовані абстрактні об'єкти, які дозволяють показати її логічні межі й екстралінгвістичні обмеження» [6, 19]. І, власне, об'єктом у теорії лексикографії є *ідеальний абстрактний об'єкт - образ універсального словника*. Лівою частиною такого словника має стати теоретично мислимий *універсальний реєстр*, а правою - *вичерпне, адекватне універсальне тлумачення кожної одиниці реєстру*, а також усіх зв'язків як між цими одиницями, так і цих одиниць з культурно-історичним тлом, яке «розгортається в універсальний формат словникової статті» [6, 20]. Усі ці роздуми П. Денисова - чистої води теорія. Теорія, яка, на наш погляд, узасадничує виокремлення *металексикографії* у термінології західної лінгвістики.

Інший стан речей щодо статусу лексикографії - в польській лінгвістичній науці. І йдеться не лише про погляди вчених, а й про бурхливість самого процесу визначення її статусу.

У полоністиці існують кардинально протилежні погляди на статус лексикографії, яку трактують або як *ремесло*, яке не має нічого спільного з лінгвістикою, або ж як самостійну науку з власною теорією. І, власне, у цій площині точиться бурхлива дискусія.

Найяскравішим представником погляду на лексикографію як на ремесло, часто далеке або ж зовсім відірване від мовознавства, є В. Піотровський, який висловив думку про те, що словникарство - це самостійна, автономна галузь і що «у праці лексикографа існують елементи, які не піддаються науковому описові, а підлягають інтуїції, мовному чуттю, досвідові» [7, 11]. І далі у своїй праці «*Zrozumieć leksykografię*» зводить лексикографію до «техніки подання інформації» [7, 23], йдучи слідом за класиком теоретичної

лексикографії Л. Згустою, який розглядає лексикографію як «репрезентування (handling) великих обсягів інформації» [8, 130].

В. Піотровський заперечує «науковість» лексикографії, до компетенції якої, згідно з висловлюваннями вченого, належать: «а) специфічна техніка укладання й опису великого обсягу інформації з метою спрощення швидкого доступу до неї; б) укладання лексикографічних праць, чи укладання філологічних і енциклопедичних словників; в) словники й енциклопедії загалом» [7, 24-25]. Крім того, вчений окремо говорить про теорію укладання лексикографічних праць, яку одразу ж номінує *металексикографією*.

Загалом висловлюючись проти самостійного наукового статусу власне лексикографії (не металексикографії. - О. Д.-К.), В. Піотровський намагається пояснити, чому саме лексикографію традиційне мовознавство вважає наукою: «вона відповідає певним критеріям, на підставі яких її можна зарахувати до науки, тобто певним критеріям науковості» [7, 49]. Йдеться про абсолютно формальні критерії, а саме: інституціалізація якоїсь галузі, існування вузькогалузевих журналів чи організаційних структур тощо. І, врешті, ще одна теза проти теоретизації лексикографії: «Знаємо, чим займається практична лексикографія - укладанням лексикографічних праць, словників на підставі даних інших галузей. Однак чим повинна займатися теоретична лексикографія? Широ кажучи, у більшості публікацій розрізнення між практичною і теоретичною лексикографією закінчується відразу після твердження, що між ними існує відмінність.» [7, 30-31].

Власне, В. Піотровський поклав початок так званій лексикографічній дискусії.

Щодо тези про існування елементів, які лексикографи описують, послуговуючись винятково інтуїцією, мовним чуттям і досвідом, доволі категорично висловився В. Міодунка. Останній закидає В. Піотровському, що той «відриває лексикографію від мовознавства, забуваючи, що без мовознавчого аспекту описувані словники перетворюються на збірники видавничьких пропозицій, зібрання домовленостей, які важко оцінювати», і продовжує: «лексикографія, відірвана від мовознавства, втрачає будь-яке теоретичне й методологічне підґрунтя» [9, 74].

Натомість на захист В. Піотровського виступив М. Банько, який сам є одним із представників позиції надання лексикографії статусу швидше ремесла, ніж науки. М. Банько вважає, що критика В. Міодунки є занадто категоричною і такою, що не враховує термінологічно-понятійного аспекту. Інакше кажучи, відбувається сплутування термінів і понять. Так, за В. Піотровським, «лексикографія - це одночасно і теорія

словників, і практика їх укладання» [7, 14-15], і лише для більшої точності, прецизійності, як зазначає М. Банько, вчений називає теорію лексикографії *металексикографією*, залишаючи термін *лексикографія* тільки для лексикографічної практики [10, 11]. Крім того, на підтримку лексикографії як ремесла, про що йдеться у В. Піотровського, М. Банько висловлює аналогічну тезу про те, що «лексикографія - одне з найстарших мистецтв, чи ремесел, оскільки словники постають, починаючи з античності. І вже хоч би з цієї причини перебільшенням є замикання лексикографії у межах мовознавства, що виділилося як наука лише в ХІХ ст.» [10, 12].

Категоричність щодо «ненауковості» лексикографії знаходимо й у Г. Віганда (H. Wiegand), який стверджує, що «лексикографія ніколи не була, не є і, найімовірніше, не стане наукою...; лексикографія не є галуззю так званої прикладної лінгвістики...; лексикографія не є галуззю лексикології» [11, 13].

Очевидно, така категоричність лежить у площині чіткого розмежування *металексикографії* та *лексикографії*, де власне лексикографічна теорія становить суть *металексикографії*, а словникарство у вузькому значенні - *лексикографії*. Так само, як у В. Піотровського: «металексикографія - це теорія лексикографії, на відміну від практики лексикографії» [12, 25].

Таким чином, можна говорити про, так би мовити, термінопонятійну природу лексикографічної дискусії, коли лексикографі-класики не розмежовують лексикографії та металексикографії і розглядають лексикографію як дисципліну з практичним і теоретичним напрямками в її межах, кожен з яких, відповідно, має свою специфіку, завдання, мету, прийоми, методи тощо. А лексикографі-модерністи просто йдуть далі й диференціюють теоретичну лексикографію, метою якої у ХХІ ст. може бути й не словник, і прикладну лексикографію, метою якої залишається словник і яка, очевидно, може мати і свою квазі-теорію ремесла.

У принципі, дихотомія *лексикографія* - *металексикографія* доцільна з кількох причин. По-перше, з часом стане зрозуміло, чи вона реальна, вмотивована і наповнена змістом. По-друге, можливим буде чітке, навіть на рівні терміна, розмежування власне теорії - прерогативи вченого, і практики, у наш час нерідко комерційно зорієнтованої, - компетенції практика, можливо, навіть нефілолога. Що, по суті, вже відбулося: «будучи частково мистецтвом, а частково наукою, лексикографія (йдеться, власне, про практику укладання словників. - О. Д.-К.) поступово усамостійнюється і професіоналізується. Сьо-

годні можна сказати, що хтось є лексикографом, і це зовсім не означає, що він є мовознавцем» [10, 10].

Проте варто було б пам'ятати, що далеко не кожен словник можна віддати для укладання винятково практикам. Погоджуючись із думкою В. Морковкіна, що «лексикографію можна розглядати як певну службу спілкування між лінгвістикою, що є наукою про мову, і суспільством, зацікавленим у пізнанні мови, а словникову продукцію - як головне, чим лінгвістика звітується перед суспільством» [13, 33], так званий академічний, чи класичний, чи національний словник є не лише комерційним товаром, а передовсім, перефразовуючи загальновідому тезу В. Виноградова: «словники національної мови - могутня зброя культури мовлення і разом з тим продукт цієї культури» [2, 243], - ознакою, атрибутом цивілізованості народу, високого рівня розвитку його культури та науки і водночас продуктом цієї культури й науки. Тому науково-теоретичне осмислення й обґрунтування ідеї, ідеології, концепції «Словника № 1» у державі є не просто обов'язковим завданням, можливо, навіть обов'язком, а життєво необхідним завданням.

Дихотомію *лексикографія* - *металексикографія* наповнює змістом П. Жмігродський, який послідовно розглядає *лексикографію* як дисципліну, до компетенції якої належать: мистецтво укладання філологічних словників, оскільки вона охоплює методи і технічні засоби творення опису словникового складу (також окремі проблеми видавання словників); загал доступних словників певної мови або доступних на певній території. А *металексикографію* - як теорію і методологію лексикографічного опису; типологію словників та їхню типологічну характеристику; дослідження словників мови, що існують у ній [14, 16]. Цю думку вчений послідовно підтверджує у своїй найновішій праці «*Słowo - słownik - rzeczywistość*»¹.

Щодо терміна *металексикографія* (з грец. *meta* - поза, понад + *лексикографія*) стосовно теорії лексикографії, то, власне, його найпоширеніше вживають у західній лінгвістичній традиції постмодерного періоду внаслідок усамостійнення лексикографії як наукової дисципліни. І далі в межах металексикографії виділяють окремі розділи: загальну теорію лексикографії, теорію лексикографічного дослідження мови, студії з користування словників, критику словників, а також історію лексикографії [11, 15].

Таким чином, у західній лінгвістиці вже чітко розмежовано лексикографію на практичне, прикладне словникарство, враховуючи видавничу словникарську індустрію, і теоретичну

¹ Див.: P. Żmigrodzki. *Słowo - słownik - rzeczywistość*. - Kraków: Lexis, 2008. - S. 15-24.

лексикографію, чи *лексикографію* та *металексикографію*.

Якщо західна лексикографія однозначно вводить дихотомію *лексикографія* - *металексикографія*, а радянська російська, не вдаючись до категоричності, говорить про те, що наука про принципи словникової справи називається *теоретичною лексикографією*, а її застосування, відповідно, *практичною лексикографією*, то українське мовознавство схильне говорити про теорію і практику укладання словників, не експлікуючи питання реальності / ірреальності теоретичної лексикографічної науки, чи металексикографії. Це передовсім засвідчують дефінітивні описи самого терміна «лексикографія»: «лексикографією називається наукова робота по укладанню словників» [15, 139]; «лексикографія, як окрема галузь лінгвістичної науки, що займається теорією і практикою створення словників, покликана поряд з розв'язанням багатьох складних проблем теорії словникової справи задовольнити практичну потребу суспільства в лексикографічних працях різного типу й призначення» [16, 3]; «лексикографія - це наука, що займається не лише розробкою теоретичних проблем укладання словників, але й призибуванням, упорядкуванням і описуванням різного роду словникових матеріалів» [17, 292]; «лексикографія - це розділ мовознавства, що визначає теоретичні принципи укладання словників, вивчає типи словників; це також процес збирання слів певної мови, їх упорядкування, опис словникового матеріалу; це також сукупність словників певної мови і наукових праць із цієї галузі» [18, 4].

Одну з перших спроб теоретизувати українську лексикографію зробив І. Верхратський ще у 1875 р. Йдеться про рецензію на «*Німецько-руський словар*» О. Партицького, 1867 р., опубліковану в часописі «*Правда*»¹, де знаходимо визначення терміна «словник» і фактично перший крок до типології словників: «*Словар* певного язика єсть то збор всіх слів, а також и зворотів, в тім-же язиці уживаних. Вже з самого определения (дефініції), що таке словар, слідує, що словар, коли має одвічати ціли, мусить бути зложений *практично*, т. є. головно вміщати в собі той скарб лексикальний, який *дійсно* єсть в народі. Словар *повний* має загорнути по можности все багатство лексикальне язика; в *приручнім* досить вибрати збір слів важніших и в розговорній бесіді частійше уживаних, *при чім* має *лучитись* ко-

роткість з точністю. А до язика біднішого або багатшого повний словар містити ме 100–400 тисячей слів и більше; въ *приручнім* (як до об'єму) вистане 10-50 тисяч»² [19, 304]. Так, І. Верхратський пропонує розрізняти словники за такими двома критеріями, як мета і завдання, на *приручний*, чи *практичний*, словник, зорієнтований на широке коло користувачів, і *повний*, чи, згідно з сучасною термінологією, академічний. З погляду вимог до цих двох типів словників, то щодо першого, за І. Верхратським, у ньому мають поєднуватися «*короткість і точність*». Щодо другого, то йдеться про низку вимог до формування реєстру. Третім критерієм є обсяг, і за обсягом учений виділив *великий* (100–400 тис. реєстрових одиниць) і *короткий* (10–50 тис. реєстрових одиниць) словник.

На жаль, думки І. Верхратського через різні обставини не отримали розвитку в працях його наступників. Українська лексикографічна теорія, особливо ХХ ст., головно зорієнтована на студії Л. Щерби та В. Виноградова. Цікаво, що навіть саме визначення терміна «лексикографія» у нашому мовознавстві з'явиться лише в 1957 році³. Зокрема, Л. Булаховський в обох своїх працях «*Нариси з загального мовознавства*» і «*Введение в языкознание*» розділ лексикографії повністю присвячує типологічному описові словників [15, 139-165; 20, 137-159]. Типологічний принцип покладений в опис української лексикографії у «*Сучасній українській літературній мові: Лексика і Фразеологія*» [17, 292-330].

Лише у другій половині ХХ ст. в українському мовознавстві починають ставити питання про теорію і практику лексикографії. Це засвідчують публікації Л. Паламарчука «*Питання теорії і практики сучасної лексикографії*» [21, 3-12]; Л. Полюги «*До питання про наукові засади теоретичного словництва*» [22, 69-74]. Ця тенденція збереглася і на початку ХХІ ст.: О. Кровицька - «*Українська лексикографія: теорія і практика*» [18], що відобразилося і в енциклопедичній дефініції поняття «лексикографія»: «лексикографія [...], словникарство - розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням словників та опрацюванням їх теоретичних засад. Відповідно до цього виділяють практичну і теоретичну лексикографію» [23, 296].

Щодо виникнення теоретичної лексикографії і наступного її виокремлення у металексикографію побутує, на наш погляд, слухна думка [24, 7] про те, що практична лексикографія

¹ Див.: *Кілька слів о словарі О. Партицького* // *Правда*. - 1875. - Ч. 8.

² У цитаті збережено оригінальну орфографію.

³ Див.: Кротевич Є. В., Родзевич Н. С. *Словник лінгвістичних термінів*. - К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1957. - С. 87: **ЛЕКСИКОГРАФІЯ**, лексикография (гр. lexikón - словник, grapho - пишу) - 1. Збирання слів якої-небудь мови, приведення їх у систему і видання у вигляді словника. 2. Словникова література, сукупність праць словникового типу.

впродовж довгої історії свого існування нагромаджує велетенський досвід і чималий словниковий здобуток, далі цей досвід і здобуток починають структурувати, узагальнювати, аналізувати, описувати, що й стає передумовою появи спочатку теорії лексикографії, а згодом - металексикографії.

Українська лексикографія може повністю підтвердити цю тезу. По-перше, українське словникарство може похвалитися довгою історією, яка бере свій початок щонайменше у XIV ст., і впродовж цього періоду нагромаджено чималий досвід створення словників та праць і прикладного, і теоретичного характеру, присвячених проблемам лексикографічного опису мови, який, власне, потребує узагальнення, систематизування, інтерпретації тощо. По-друге, існує велика словникова спадщина. Бібліографічний покажчик «Українська лексикографія» [25] засвідчує 1386 позицій українських рукописних і друківаних словників різного часу. Повністю підтверджує таку цифру пошукова система Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. На запит «словник» вона видала 1724 позиції словників української мови¹. Крім довгої історії та словникової спадщини, наша лексикографія має також чималий теоретичний доробок. Це опис, систематизування, типологізування своєї словникової спадщини, узагальнення проблем лексикографування, осмислення принципів лексикографічної семантизації слова тощо. Уже згадуваний бібліографічний

покажчик «Українська лексикографія» [25] фіксує 564 праці з теорії та історії української лексикографії, до яких, очевидно, треба додати і написане після 1999 р.

Отже, на часі ставити питання щодо статусу української лексикографії, а саме: про доцільність впровадження у науковий обіг дихотомії *лексикографія - металексикографія* та наповнення її змістом. Ідеться про те, чи українську лексикографію можна - треба - доцільно трактувати, згідно з академічним визначенням, репрезентованим в енциклопедії «Українська мова», як розділ мовознавства, пов'язаний зі створенням словників та опрацюванням їх теоретичних засад, виділяти практичну і теоретичну лексикографію й пов'язувати останню з *лексикологією*, або говорити про розмежування *прикладної лексикографії*, завданням якої є укладання словників, включно з видавничою словниковою індустрією, та *металексикографії*, чи теоретичної галузі лінгвістики (не субдисципліни лексикології. - О. Д.-К.), до компетенції якої належить зокрема: а) осмислення суті, змісту, завдання та структури лексикографії; б) з'ясування методології, методів, принципів та методик лексикографічного опису мовної системи; в) вироблення засад лексикографування мовного матеріалу; г) окреслення системи та структури словника залежно від його мети, типу і жанру; г) розроблення метамови словника; д) дослідження функцій словника; е) історія лексикографії².

1. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. - Ленинград: Наука, 1974. - 427 с.
2. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и Лексикография. - М.: Наука, 1977. - 312 с. - Комментарии: С. 296-300.
3. Городецкий Б. Ю. Проблемы и методы лексикографии // Новое в зарубежной лингвистике. - Вып. XIV. - М.: Прогресс, 1983. - С. 5-22.
4. Трубочев О. Н. Лексикография и этимология // Введение в языкознание. - Минск: Вышэйшая школа, 1984. - 363 с.
5. Шимчук Э. Г. Русская лексикография. - М.: Изд-во Московского университета, 2003. - 320 с.
6. Денисов П. Н. Словарь языка В. И. Ленина с точки зрения теории лексикографии // Советская лексикография. - М.: Русский язык, 1988. - С. 19-32.
7. Piotrowski T. Z zagadnień leksykografii. - Warszawa: Wydawnictwo PWN, 1994. - S. 221. - Bibliografia: S. 221-239.
8. Zgusta L. Lexicography, its theory, and linguistics // Dictionaries. - 1992/93. - № 14. - P. 130-138.
9. Miodunka W. Tadeusz Piotrowski, Z zagadnień leksykografii // Poradnik językowy. - 1995. - Z. 1. - S. 70-74.
10. Baiko M. Z pogranicza Leksykografii i Językoznawstwa. - Warszawa: Wyd-wo Uniwersytetu Warszawskiego, 2001. - 336 s.
11. Wiegand H. E. On the Structure and Contents of a General Theory of Lexicography // Proceedings Papers from the International Conference on Lexicography. - Exeter 9-12 September, 1983. - P. 13-30.
12. Piotrowski T. Zrozumieć leksykografię. - Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2001. - S. 244. - Bibliografia: S. 221-239.
13. Морковкин В. В. Об объеме и содержании понятия «теоретическая лексикография» // ВЯ. - 1987. - № 6. - С. 33-42.
14. Żmigrodzki P. Wprowadzenie do leksykografii polskiej. - Katowice: Wy-wo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. - 284 s.
15. Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства. - К.: Рад. школа, 1959. - 307 с.
16. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія. - К.: Наук. думка, 1978. - 201 с.

¹ Очевидно, що йдеться лише про українські словникові праці. До переліку не могли потрапити словники інших мов через те, що, по-перше, так звані кириличні мови, до яких належать, зокрема, білоруська, болгарська, російська, мають іншу назву на десигнат *словник - словник, речник, словарь*; і, по-друге, некириличні мови не могли потрапити до переліку взагалі через відмінну писемну традицію.

² De jure і de facto цей розділ у нас досить добре опрацьований, див. хоча б для прикладу такі праці з історії української лексикографії: Б. Грінченко. *Огляд української лексикографії*, 1905; І. Огієнко. *Огляд українського языкознавства*, 1907; І. Огієнко. *Історія української літературної мови*, 1949; П. Горещкий. *Історія української лексикографії*, 1963; Л. Паламарчук. *Українська радянська лексикографія*, 1978; В. Німчук. *Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською*, 1980; О. Кровицька. *Українська лексикографія: теорія і практика*, 2005 та ін.

17. Сучасна українська літературна мова: Лексика і Фразеологія / Відп. ред. М. А. Жовтобрюх. - К.: Наук. думка, 1973. - 438 с.
18. Кровицька О. Українська лексикографія: теорія і практика. - Л.: Інститут українознавства НАНУ, 2005. - 147 с.
19. Верхратський І. Кілька слів о словарі О. Партицького // Правда. - Ч. 8. - 1875. - С. 303-310.
20. Булаховский Л. А. Введение в языкознание. - М.: Государственное учебно-педагогическое издательство Министерства просвещения РСФСР, 1953. - Ч. II. - 177 с.
21. Паламарчук Л. С. Питання теорії і практики сучасної лексикографії // Мовознавство. - 1977. - № 4. - С. 3-12.
22. Полюга Л. М. До питання про наукові засади теоретичного словництва // Науково-технічне слово. - 1994. - № 1. - С. 69-71.
23. Тараненко О. О. Лексикографія // Українська мова: Енциклопедія. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Вид-во «Укр. енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. - С. 296.
24. Морковкин В. В. Основы теории учебной лексикографии // Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. - М., 1990. - 71 с.
25. Кульчицька Т. Українська лексикографія: бібліографічний покажчик. - Л.: Наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 1999. - 359 с.

O. Demska-Kulchytska

LEXICOGRAPHY: AMONG THE TRADE AND SCIENCE

The article considers the problem of the lexicography status in different linguistic traditions. The author displays and proposes to Ukrainian linguistics the dichotomy of «lexicography - metalexicography», describes the reasons and explains the distinction between the dictionary making practice and theoretical lexicography, or metalexicography.